

Кременецький обласний
гуманітарно-педагогічний
інститут імені Тараса Шевченка,
вул. Ліцейна, 1, м. Кременець,
Тернопільська обл., 47000, Україна

НОВЕ МІСЦЕЗНАХОДЖЕННЯ АМБРОЗІЇ ПОЛИНОЛИСТОЇ (*AMBROSIA ARTEMISIIFOLIA L.*) НА ЗАХІДНОМУ ПОДІЛЛІ

Амброзія, Західне Поділля, поява, поширення, агресор

Останнім часом все частіше з'являються публікації про появу нових адвентивних рослин на теренах України. Пришвидшуються темпи уніфікації нашої флори і виживають в ній лише найтолерантніші «агресори». Серед них помітне місце займає амброзія полинолиста (*Ambrosia artemisifolia L.*). Один з прикладів натуралізації нових видів розглянемо нижче.

Амброзія полинолиста є одним із найнебезпечніших в Україні карантинних бур'янів-алергенів. Походить з Північної Америки.

В Європу вона потрапила у першій половині XIX століття, проте, тривалий час мала локальне поширення лише у великих портових містах. У Німеччині вид вперше було виявлено у Гамбурзі 1860 року, у Швейцарії – 1878, у Румунії та Молдові – 1908, в Угорщині – 1920-ті роки, у Сербії – 1953 році [3].

У різних джерелах вказується на факт виявлення амброзії на півдні України 1838 року, хоча, з приводу його достовірності тривають дискусії. Офіційно появою амброзії в Україні вважають 20-30-рр. XX ст. Протягом 1914–1918-х рр. на станції Кудашівка Дніпропетровської області амброзію вирощували як лікарську рослину [4]. В околиці м. Києва її виявлено М.І. Котівим в 1925 році.

У 2006 році вона засмічувала понад мільйона гектарів орних і необроблюваних земель у Криму та 22-ох степових і лісостепових областях України, окрім Волинської та Івано-Франківської [3]. А вже у 2009 році виявлена в м. Івано-Франківську та на Волині [2].

Сьогодні амброзія полинолиста поширена майже по всій території країни, але в південних областях завдає значної шкоди і в період цвітіння є небезпечним дихальним алергеном.

Окрім згаданого виду, в Україні поширено ще 2 види амброзії: а.безкрила (*A. aptera DC.*) та а.трироздільна (*A. trifida L.*).

Амброзія полинолиста – однорічна однодомна рослина із родини Айстрових. Заввишки 20-180 (250) см, з міцною кореневою системою, яка проникає в ґрунт до 4 метрів, зневоднюючи і виснажуючи його. За розмірами і формою листків нагадує полин гіркий (звідки і назва полинолиста). Розмножується амброзія насінням, яке утворюється в великій кількості. Добре розвинені рослини можуть давати по 30-40 тисяч насінин, а окремі особини до 80-100 тисяч. Насіння зберігає схожість у ґрунті до 40 років. Надмірно висушує і виснажує групи, а при великому забур'яненні культурні рослини гинуть.

За сприятливих умов щільність сходів амброзії може досягати 5-7 тис. особин, а фітомаса – до 10 тонн на гектар [2].

Згідно даних Державної інспекції з карантину рослин, при потрапленні на поля протягом 3-5 років амброзія може засмітити всі польові сівозміни.

Розвиваючи велику надземну масу, амброзія полинолиста здатна в польових умовах витіснити і пригнічувати бур'яни та культурні рослини, особливо гравілат, вероніку, злаки, подорожник, ромашку та череду.

За відношенням до світла амброзія полинолиста – геліофіт, вологи – ксеромезофіт, а за часом та способом занесення – кенофіт та епекофіт. За поширенням – барохор, антропохор та космополіт.

За життєвою стратегією амброзія – рудерал, який заселяє сади, городи, узбіччя доріг, залізничні насипи, луки, пасовища, пустирі, де порушений ґрунтовий та рослинний покрив, або завезено новий ґрунт з інших місць.

Цвіте амброзія з середини серпня до кінця жовтня. Під час цвітіння ця рослина дуже небезпечна: пилок спричинює у людей алергію (підвищення температури, сльозотечу, кон'юнктивіт, погіршує зір і може призводити до набряку легенів), медики називають це амброзійним полінозом, або сінною пропасницею. Цією недугою хворіє 10% населення Землі, особливо діти середнього і старшого шкільного віку. У цей період страждають астматика, у яких загострюються приступи бронхіальної астми.

В зв'язку з цим в багатьох містах України зокрема в Дніпропетровському, Маріуполі, Черкасах, Запоріжжі, Луганську, Києві, ведеться боротьба з цією «чужинкою». Одними з методів профілактики щодо обляженої поширення адміністративної відповідальності і штрафних санкцій місцевою владою і підприємств, які не знищують амброзію на своїх територіях. Плата за кожні 100 корінців рослин складає до однієї гривні. Проводяться акції «Амброзія – небезпечна рослина», «Амброзія вже на Волині!» тощо. В країнах Європейського Союзу прийняті спеціальні закони щодо боротьби з амброзією.

Влітку 2007 року доцент кафедри екології та фізіології рослин Кременецького обласного гуманітарно-педагогічного інституту імені Тараса Шевченка Г. М. Ліснічук виявили популяцію амброзії в кількості 4-5 особин на узліссі, неподалік власної оселі (м. Кременець). Найімовірніше, що насіння цього злісного карантинного бур'яну потрапило сюди із сусідським автотранспортом, на якому завозять фрукти і овочі із південних районів України. Це ще одне підтвердження даних Н. Н. Цвелева [5] про шляхи просування південних рослин на північ.

Раніше, в 2006 році, було виявлено місцезнаходження амброзії полинолистої в Підволочинському районі Тернопільській області [1]. Тому тенденція до її поширення на Тернопільщині є очевидною.

Можна допустити, що у зв'язку із збільшенням інтенсивності автомобільного транспорту темпи поширення адвентивних бур'янів будуть й надалі зростати. Тому особливе місце в боротьбі з цим бур'яном належать карантинним заходам, серед яких основними є заборона завезення вантажів у вільні від амброзії райони з регіонів поширення бур'яну, обов'язковий карантинний огляд, лабораторна експертиза в пунктах перетину кордону та проведення обстежень сільськогосподарських угідь на виявлення бур'яну в період вегетації. А в разі виявлення необхідно її скошувати, прополювати та виривати з корінням.

Вважаємо необхідних звернути увагу на появу амброзії полинолистої в Західному Поділлі, яка може швидко поширитись, якщо не вжити своєчасних заходів для її профілактики.

Висновки

Амброзія полинолиста проявляє тенденцію до інтенсивного поширення на території Західної України. Причиною її швидкого поширення вважаємо відсутність специфічних фітофагів, які могли б контролювати розмноження злісного бур'яну, високий транспіраційний коефіцієнт та особливості його біології.

ЛІТЕРАТУРА

1. Буковська О. К. Антропогенна та екологічна трансформація флори міста Кременця та його околиць за 200 років (від Бессера до наших днів) / О.К. Буковська // Наукові записи Терноп. Держ. Пед. ун-ту ім.Володимира Гнатюка. Сер.Біол. – 2007. - №3 (33). – С. 93-98.
2. Маховська Л. Й. Поширення *Ambrosia artemisiifolia* L. (Asteraceae) на території міста Івано-Франківськ і в його околицях / Маховська Л. Й., Федоляк М.А., Федоляк В.А. // Вісн. Прикарпатського нац. У-ту. – Івано-Франківськ, 2010. – серія Біологія, №13. –С. 13-15.
3. Оніпко В. В. Боротьба з амброзією полинолистою в агроценозах польових культур /В.В. Оніпко// Бюлетень Інституту зернового господарства УААН.- 2001.- № 17.-С.65-68.
4. Протопопова В. В. Синантропная флора Украины и пути ее развития / В.В. Протопопова/. – К.: Наук. думка, 1991. – 204с.
5. Цвелев Н. Н. Натурализация адвентивных и культивируемых видов сосудистых растений в северо-западной России / Н.Н. Цвелев// Биологическое разнообразие. Интродукция растений: Матер.ІІІ международной научн. Конф., Санкт – Петербург, 23-25 сент. – С.-П.: 2003. – С. 125-132.

Галаган О. К.

НОВОЕ МЕСТОНАХОЖДЕНИЕ АМБРОЗИИ ПОЛИНОЛИСТОЙ (AMBROSIA ARTEMISIIFOLIA L.) НА ЗАПОДНОМ ПОДОЛЬЕ

Впервые в городе Кременце Тернопольской области (Западное Подолье) в 2007 году было обнаружено 5 особей амброзии полинолистой, которая является злостным карантинным сорняком. Проведенный экскурс появления растения в Европе в частности в Украине. Внимание обращено на экологию вида и его вредность для человека и природы.

Galagan O. K.

NEW LOCATION OF AMBROSIA POLYNOSTA (AMBROSIA ARTEMISIIFOLIA L.) ON THE WESTERN PODILLYA

In 2007 the 5 individuals of ambrosia polynolysta, that is malicious quarantine weed, were found for the first time in Kremenets of Ternopil region (Western Podillya). The digression's appearance of this plant in Europe and Ukraine was conducted. The attention was made on the kind's ecology and its harmful character for a man and nature.

Надійшла 24.04.2011 р.